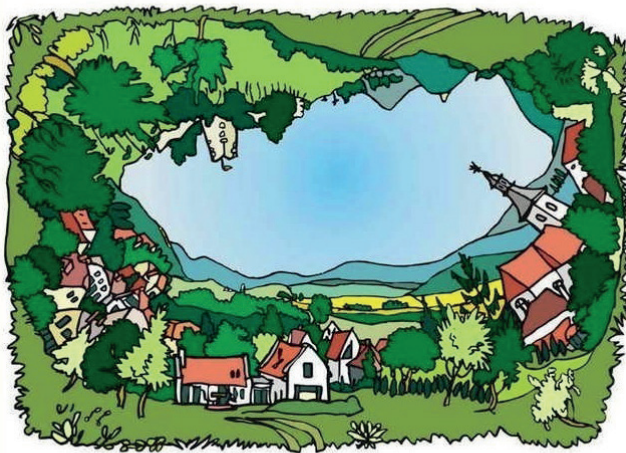

A BÁNDI NÉMET NEMZETISÉGI TANÖSVÉNY KÍSÉRŐFÜZETE

Ungarndeutscher Lehrpfad - Band

Nemzetiségi Tanösvény - Bánd

NÉMET NEMZETISÉGI
TANÖSVÉNY

Gefördert durch:

Bundesministerium
des Innern, für Bau
und Heimat

aufgrund eines Beschlusses
des Deutschen Bundestages

www.lehrpfad.hu

HIT

Községünk Szent Annáról elnevezett templomát a XVIII. század második felében építették azok a környékbeli nemesi családok, akik a német telepeseket hívták a faluba. A templom megőrizte építéskori formáját. 1884-ben tűzvész pusztított Bándon, melynek a templom is áldozatul esett, ezt követően új tetőt kapott. A templom és a vallás igazodási pont a bándiak számára, ezt jelzi a község területén található számos útmenti kereszt, melyeket mindig nagy tisztelet övezett. A vallás így az identitás pillére.

A vallásos bándiak gyakran meglátogatták a közeli búcsújáró helyeket, így például Csatárt, Csatkát, Sümeget, Győrt. Néhányan az ausztriai Mariazellbe is eljutottak, ezzel is kifejezésre juttatták mély vallásosságukat. A hit révén gyakran adakoztak a templom számára. Erre ékes bizonyíték a szentélyben található számos festmény, szobor, de talán a legértékesebb a Kislőtár, melyet az Amerikából hazatért helyiek adományoztak hálából.

A BÁNDI KERESZTEK:

- Dornhecker-kereszt (a templom előtt); a felirata: „Zur Ehre Gottes gewidmet durch die Eheleute Georg und Veronika Dornhecker – 1872”
- Brotscholl-kereszt (Külső Bándon): A középkori Bánd falunak valószínűleg ezen a környéken volt a temetője, ezt bizonyítja a környéken talált számos emberi csontmaradvány.
- Steindl-kereszt (a 8-as főút mellett); a felirata: „Steindl József piarista tanár emlékére Steindl család 1876.” Azt szeretne volna, hogy itt temessék el, ez azonban nem így történt. A kívánságra emlékeztet a kereszt.
- Neustifti kereszt (a Neustiftban); a felirata: „Kommt alle zu mir!”. A kereszt 1922-ben készült el a Mádl-család adományaként.
- Kálvária-kereszt (az Essegváron): Az 1933-ban létesített keresztút része, annak befejező állomása volt.
- Temetői kereszt; a felirata: „Zur Ehre Gottes und zum Heil der Seelen errichtet von Michael Pichner und Seiner Gattin Katharina Lennert 1929.” A család jó módúnak számított, gyermekük nem volt, s nagyon nagy részét az egyháza hagyták.

Az „amerikás oltár”

A szószerék 1822-ből

A HERENDI PORCELÁNMANUFAKTÚRA SZOLGÁLATÁBAN

A bándi rosszminőségű földből nem lehetett egy nagy létszámú családot eltartani. Ha egy családban sok gyerekek volt, az örökség is kisebb lett. Ebből is adódott, hogy a fiatalok egy része a környéken az iparban keresett munkát. Bánd közelében Veszprém és Herend jöhetett számításba. Különösen az 1826-ban alapított, majd 1839-ben újraalapított Herendi Porcelánmanufaktúra jelentett nagy vonzerőt, hisz alig két kilométerre fekszik a két település egymástól. A dolgozók reggelente gyalog mentek a „gyárba”, és munka után ugyancsak gyalog mentek haza. Útközben politikáról, a faluban történt eseményekről beszélhettek.

Az 1920-as évek elején a Herendi Porcelánmanufaktúra dolgozóinak negyede volt bándi. Minden területen voltak kiemelkedő munkások: korongosok, égetők, gipszmintakészítők és festők.

Közülük is kiemelendő a három aranyérmes porcelánfestő: *Édl István, Pichner Mihály és Schindler Antal* ezt az elismerést a munkahelyhez való hűségükért kapták. Mindhárman 1886-ban lettek a manufaktúra alkalmazottai, és 60 éven keresztül álltak a gyár szolgálatában.

A finom munka miatt otthon nem végeztek nehéz fizikai munkát, kímélni kellett a kezüket. Állandóan képezték magukat. A családi legenda szerint Schindler Antal gyalog ment Meißembe, hogy tanulmányozza az ottani festési eljárásokat. Pichner Mihály folyamatosan új minták kialakításán dolgozott. A három mesterfestő közül Édl István Herenden, Pichner Mihály és Schindler Antal Bándon van eltemetve.

HONVÁGY

„Nach meiner Heimat zieht's mich wieder...“

1948 Bándon is a sorsfordulat, az elűzetés éve. Január 10-én értesítette a rendőrség az érintetteket, hogy csomagolják össze a holmijukat és gyülekezzenek Herenden, a vasútállomáson. Az elűzöttek még egyszer utoljára végigmentek a falun, elbúcsúztak az itthon maradt rokonoktól, és megérkeztek Herendre. Itt három napot kellett várakozniuk. Katonák vigyázták minden lépésüket. Még azt sem engedték meg egy családnak, hogy egy itt maradt nagybácsi temetésére hazatérhessenek. Végül január 13-án indult útnak a szerelvény 100 bándi lakossal. 63 fő különböző módon menekült meg. Volt, akit a piarista gimnáziumi tanulói jogviszonya miatt a rend vett pártfogásba, míg a szülőök egy tanyán várták sorsuk jobbra fordulását.

A vonatút Pirnában a „Graue Kaserne” (Szürke Kaszárnya) épületében ért véget. Onnan aztán a szélrózsa minden irányába elkerültek a bándiak. Jelentős részük a keleti zónában telepedett le, Greifswaldtól Vogtlandig, Bautzentől Lipsceig. Sokan kihasználták a lehetőséget és átszöktek a nyugati övezetekbe. Senkinek nem volt könnyű az újrakezdés. Sokáig éltek abban a hitben, hogy nemsokára hazamehetnek és ki sem csomagolták a holmijukat.

A szülőföldrőz való ragaszkodás – főleg az idősebb generációban – végig megmaradt. Néhány mondat az érintettekől:

„A gyökerek sosem száradnak el.” – Drexler Miklós (1939)

„Én hiába élek már 64 éve itt, én akkor is magyar vagyok!” – Scherer Katalin (1935), Falkenstein. Halála előtt arra kérte Magyarországra látogató fiát, hogy vigyen neki haza földet Bándról, és azzal együtt temessék el.

Nehezen élték meg a sorsukat a Csehszlovákiából Magyarországra áttelepített magyarok is. Közülük többen elhagyták Bándot és visszaköltöztek a szlovák határ közelébe, bízva a visszatérésben.

A KITELEPÍTÉS EMLÉKÉRE		
1948 - 1998		
ZUM GEDENKEN DER VERTREIBUNG		
Brenner János	Nesztinger Antal	Schöng Mária
Brenner Jánosné	Glück Jánosné	Staub Ferenc
Brenner János	Glück Mária	Staub Ferencné
Brenner Teréz	Jülling György	Paul Antal
Brenner Mária	Jülling Györgyné	Schilbert Otilia
Drexler Ferenc	Jülling Teréz	Scherer János
Drexler Ferencné	Jülling János	Scherer Jánosné
Drexler József	Jülling Mária	Scherer Teréz
Drexler Miklós	Kráml János	Scherer János
Drexler Ferenc	Lenner János	Scherer Teréz
Drexler Sándor	Lenner Jánosné	Scherer Teréz
Drexler Márton	Lenner Pál	Scherer Ferenc
Drexler Mátonné	Lenner Jánosné	Scherer Ferenc
Drexler Mária	Lenner József	Scherer Katalin
Drexler Antal	Lenner Mária	Scherer Péter
Drexler László	Linczmayer Antalné	Schöng Mihály
Drexler Mihály	Linczmayer László	Schöng Mihályné
Drexler Mihályné	Linczmayer Mária	Schöng József
Drexler Hilda		
Drexler Teréz		
Drexler Mihály		
Steigler Lajos	Schöng Mária	Steigler József
Steigler János	Staub Ferenc	Steigler József
Steigler Ferenc	Staub Ferencné	Steigler Teréz
Steigler Ferencné	Paul Antal	Steigler János
Steigler Ádám	Schilbert Otilia	Steigler Jánosné
Steigler János	Scherer János	Steigler József
Steigler Ferenc	Scherer Jánosné	Steigler Mária
Steigler József	Scherer Teréz	Steigler Ernő
Steigler Katalin	Scherer János	Steigler Katalin
Steigler János	Scherer Teréz	Steigler János
Steigler Teréz	Scherer János	Steigler Teréz
Steigler Ernő	Scherer Teréz	Steinbach János
Steigler Teréz	Scherer Ferenc	Steinbach Jánosné
Steigler János	Scherer Ferenc	Steinmácher József
Steigler Ernő	Scherer Katalin	Steinmácher Teréz
Steigler Teréz	Scherer Péter	Steinmácher Anna
Steinbach János	Schöng Mihály	Steinmácher Antal
Steinbach Jánosné	Schöng Mihályné	Steinmácher Anikó
Steinmácher József	Schöng József	Steinmácher Ignác
Steinmácher Teréz	Steigler József	Steinmácher József
Steinmácher Anna	Steigler József	
Steinmácher Antal		
Steinmácher Anikó		
Steinmácher Ignác		
Steinmácher József		

Elűzetési emlékmű

CHRISTKINDL

„Angyalok éneke szól”

Ez az adventi szokás már 150 évvel ezelőtt is élt, még az óhazából hozták magukkal. 1968 óta ismét él a hagyomány. Az újrakezdés nem volt könnyű, sok ellenállásba ütközött: abban az évben a falu plébánosa például ezért nem volt hajlandó Bándon éjféli misét tartani.

December 24-én hajnalban kilenc lányt felöltöztetnek díszes ruhába. Minden darabot egyenként varrnak fel, így három órát vesz igénybe ez a művelet. Mindennek nagyon pontosnak kell lennie: a masnik egyformák, a szalagok tökéletesen takarják a szoknyát. A falut végigjárva este az éjféli misén zárják a felemelő, de fárasztó napot.

AZ ÖLTÖZET, AMI MINDEN SZOKNYÁS LÁNYNÁL EGYFORMA:

- mirtuszkoszorú
- 2 nyakfodor
- kendő
- szív
- kasmír mellény
- fehér ing
- karszalag
- 8-10 cm széles színes öv
- kötény
- kézelő
- fehér kesztyű
- 3-4 alszoknya gömbölyű rakásokkal
- 1 fehér felső szoknya gömbölyű rakásokkal, színes szalagokkal

A POTZ, A PÁSZTOR ÖLTÖZETE:

- fekete kalap sok szalaggal (egy nemzeti színűnek is lennie kell)
- kenderből készült bajusz
- 2 nyakfodor
- szív (szögletes)
- fehér ing
- karszalag
- piros alapon fehér pöttyös kendő összehajtvá
- vászontarisznya
- kézelő
- fehér kesztyű
- bal kézben fokos sok szalaggal
- jobb kézben virgács
- bőszerű fehér nadrág

SZORGALOM

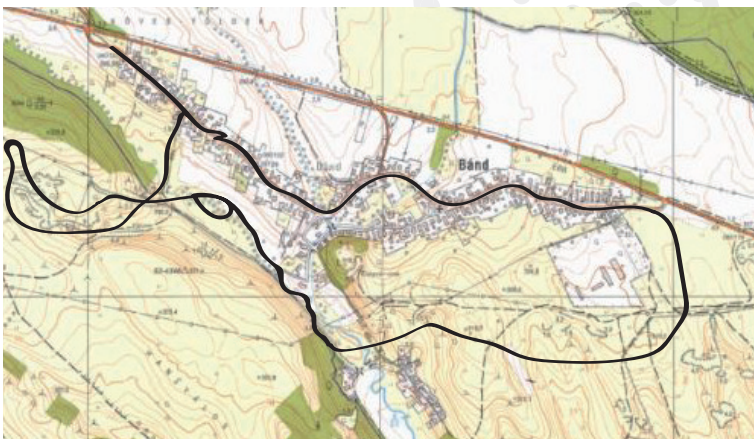
**„Úgy dolgozz, mintha örökké élnél,
úgy imádkozz, mintha másnap meghalnál.”**

Bánd tipikus egyutcás település, amelynek belterülete be van szorítva a 8-as út és a Séd patak közé. A közigazgatási határ is a Séd mentén nyugat-keleti irányban húzódik. A terület jelentős része erdő, amely azonban távol fekszik a belterülettől. A faluhoz közel eső erdő, ahol voltak bándi birtokosok is, a Szentgálhoz tartozó Miklós Pál-hegy, amelynek ezért van német neve is: *Mikloschpearich*.

A lakosok alapvetően földművelésből, állattenyésztésből éltek, de értettek a házak javításához, eszközök készítéséhez, és a környezet adta lehetőségeket maximálisan kihasználták. Ez az egyes területek elnevezésében is tükröződik, amely több szempont alapján csoportosítható.

Egyrészt a birtokosok neve maradt fenn az elnevezésben, pl. *Martinspearich*, *Schrekesspearich*, *Scheenich-Wiese*. A másik szempont a funkciók szerinti elnevezés: *Viechwaat* a falu legelőjét jelentette, a csorda déli pihenőjének helyét *Viechstand* néven ismerték. A pásztor és az állatok egy nap akár 7-8 kilométert is megtettek a határban. A településen több bányának nevezett gödör is jelzi, hogy az építkezéshez, a házak karbantartásához szükséges nyersanyagokat honnan szerezték be: *Schoode-Kruuwe*, *Laame-Kruuwe*, *Sand-Kruuwe* (sóder-, agyag-, homokbánya). A Séd erejét kihasználva számos malom (*Miil*) is működött, ahol nem csak gabonát őrltek, de az építkezéshez használt fát is méretre tudták vágni.

Ha a falu határában nem volt elegendő földterület, a szomszédos településeken béreltek földet. Ezért is tartották meg a szomszéd települések által használt magyar dűlőneveket, vagy alakították át azok magyar formáját német hangzásúra, például *Irtasch 'Irtás'*, *Schidi-Wiese*: a szentgáli Südi család neve lett elnémetesítve, *Sengale Pach 'Szentgáli Sédre-dűlő'*.

A csorda napi útja

HAZASZERETET

„Heimat, oh Heimat...”

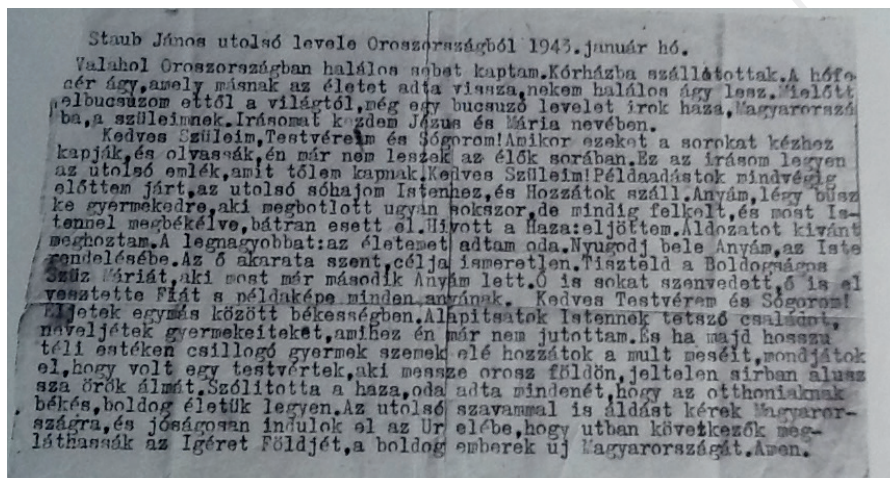
Bándon a XVIII. században indult újra az élet. A terület tulajdonosai középnemesek voltak, akik zömében nem is itt éltek: a megye más területeiről hívtak német telepeseket. A lakosok több hullámban érkeztek a faluba, amit az is bizonyít, hogy csak az 1760-as évekből 8 telepítési szerződés található a Veszprémi Levéltárban.

A bándi német nyelvjárás a másodlagos telepítési jelleg következtében frank alapú keverék nyelvjárás, amelyre a környék falvainak nyelvváltozatai, szókincsére a magyar nyelv is hatással volt.

A 14 tulajdonos család közül kettőnek van ma is ismert emléke a településen. A Talián-család építtette a település templomát, míg a falu határában egy terület neve emlékeztet a Rohonczy-családra: *Rohonczy-Kaade* (Rohonczy-kert).

Az új haza iránti ragaszkodásról, megbecsülésről tanúskodik elkötelezett magatartásuk. 1848-ban a kormány mozgósítása nyomán a nemzetőrség tagjaiként harcoltak Magyarorszáért. A temetőben, a kereszt mögött található az Ender-testvérekre emlékeztető sír, amelynek felirata is példázza a hazához való hűséget.

A két világháborúban 43 bándi férfi veszítette életét. Igazán megrázó olvasmány Staub János búcsúlevele, amelyet 1943-ban, nem sokkal halála előtt írt Oroszországban.

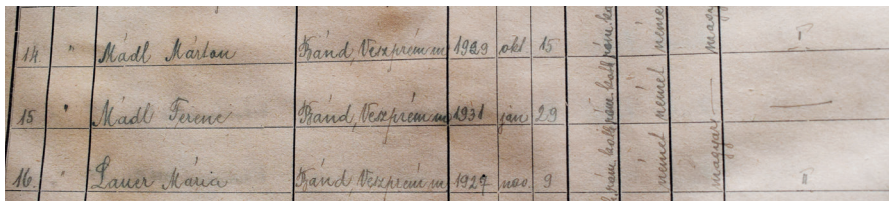
Az ugyanitt látható emlékművet 1992-ben civil kezdeményezésre állították. Alapjául a Kálvária egykori keresztjeinek darabjai szolgáltak. A 43 porcelántáblát, amelyeken a nevek olvashatók, a Herendi Porcelánmanufaktúrában festették.

TUDÁS

„Még egy tudós sem pottyant le az égből.”

Egy természeti kincsekkel szerényen ellátott nemzet csak a saját erejére, szorgalmára, tudására, tehetségére számíthat. Ami igaz országunkra, igaz szülőföldünkre, Bándra is. A rideg időjárás, a rossz minőségű talaj sokkal több munkát, áldozatot követelt a napi betevő megtermeléséhez. Többen idegen földön kerestek munkát – egyesek még Amerikába is eljutottak –, hogy néhány év elteltével, visszatértük után a félretett pénzből stabil egzisztenciát teremtsenek családjuknak.

Aki csak tehetett, tehetséges gyermekét az egyház vagy a tudomány felé terelgette. E kis falu egy, majd később két tanteremmel rendelkező iskolájából kiművelt emberfők sokasága került ki: *Schröck Somhegyi Ferenc*, a kegyes tanítórend tartományfőnöke, *Mádl Antal*, a német irodalom professzora, és talán a legismertebb *Mádl Ferenc* jogászprofesszor, hazánk államelnöke (2000-2005). Életútjuk büszkeséggel tölti el a bándiakat, példájuk mutasson irányt a jövő generációjának!

14	Mádl Károly	Bánd Vezseprém	1929	okt	15				
15	Mádl Ferenc	Bánd Vezseprém	1931	jan	29				
16	Lauer Károl	Bánd Vezseprém	1929	nov	9				

Mádl Ferenc iskolai regisztrációja:

vallása római katolikus, anyanyelve német, egyéb beszélt nyelv nincs

1920-tól az iskola új tanteremmel bővült, tanítói lakást is építettek. Nem kis szerepe volt a tudás rangjának elismertetésében és a közművelődés szervezésében az itt tevékenykedő kiváló tanítóknak, például *Molnár Józsefnek* vagy *Steierlein Katalinnak*, Kata néninek.

Nagy fájdalom, hogy településünkön 1974-ben megszűnt az alapfokú oktatás. A gyerekek többsége Herendre, illetve Veszprémbe jár általános iskolába.